

certe amplius est, quam «Vidit quia bonum est:» et legis latorem, quam si homo sequeretur, suo bono faceret; si autem sperneret, suo malo. Quem non ideo dicerent ignarum futuri, quia et futuris contemptoribus legem dedit. Jamvero ideo improvidum, quod aliquid interroget, nec hominem dicerent, in quorum libris multa non ob aliud interrogantur, nisi ut suis quisque responsionibus convincatur; cum ille qui interrogat, non solum sciat quod sibi vult ab altero responderi, sed etiam illum hoc respondurum. Invidentem autem cuiquam Deum: quod malos beatos fieri non sineret, si vellet dicere, plenos inveniret suorum libros de hac re ad divinam providentiam pertinente.

XVII. De sacrificiis vero nihil aliud mihi Paganus objiceret, nisi cur apud eos illa reprehendamus, cum in nostris veteribus libris talia sibi Deus noster jussisse legitur offerri. Hic ego de vero sacrificio latius fortasse disserens, demonstrarem id non deberi nisi uni vero Deo, quod ei unus verus Sacerdos obtulit: Mediator Dei et hominum¹: cujus sacrificii promissivas figuras in victimis animalium celebrari oportebat, propter commendationem futuræ carnis et sanguinis, per quam unam victimam fieret remissio peccatorum de carne et sanguine contractorum; quæ regnum Dei non possidebunt, quia eadem substantia corporis in cœlestem commutabitur qualitatē: quod ignis in sacrificio significabat, velut absorbens mortem in victoriam². In eo autem populo hæc rite celebrata sunt, cujus et regnum et sacerdotium prophetia erat venturi Regis et Sacerdotis ad regendos et consecrandos fideles in omnibus gentibus et introducendos in regnum cœlorum et sacrarium Angelorum ac vitam æternam. Hujus itaque veri sacrificii sicut religiosa prædicamenta

¹ 1 Tim. II, 5. — ² 1 Cor. xv. 50.

Hebræi celebraverunt, ita sacrilega imitamenta Pagani: «Quoniam quæ immolant Gentes, ait Apostolus, dæmoniis »immolant, et non Deo⁴.» Antiqua enim res est prænuntiativa immolatio sanguinis, futuram passionem Mediatoris ab initio generis humani testificans: hanc enim primus Abel obtulisse in sacris Litteris invenitur². Non igitur mirum est, si prævaricatores angeli, quorum duo maxima vitia sunt superbia atque fallacia, per hunc aërem volitantes, quod uni vero Deo deberi noverant, hoc sibi a suis cultoribus exegerunt, a quibus dii putari voluerunt, dante sibi locum vanitate cordis humani: maxime cum ex desiderio mortuorum constituerentur imagines, unde simulacrorum usus exortus est; et majore adulatione divini honores deferrentur tanquam in cœlum receptis, pro quibus se in terris dæmonia colenda supponerent, et sibi sacrificari a deceptis et perditis flagitarent. Sacrificium ergo non solum cum juste imperat verus Deus, sed etiam cum superbe exigit falsus deus, satis ostendit cui debeatur. Hæc illi Pagano si essent difficiliora ad credendum, etiam ipsa prophetia persuaderem, in qua tam longe ante conscripta sunt, quæ nunc impleta monstrarem. Quod si et hanc contemneret, hoc quoque agnoscerem potius, quam mirarer: quandoquidem non omnes fuisse credituros, in ejusdem prophetiæ veritate recolerem.

XVIII. Si autem zelantem Christum vel Deum ex utroque Testamento mihi objiceret, atque ipsum verbum exagitaret, nihil aliud quam se omnium litterarum vel expertem vel negligentem ostenderet. Cum enim doctiorum discernant inter voluntatem et cupiditatem, gaudium et lætitiā, cautionem et metum, clementiam et misericordiam, prudentiam et astutiam, fiduciam et audaciam; et multa in hunc modum, ita ut in his binis ver-

¹ 1 Cor. x, 20. — ² Gen. iv. 4. — ³ Sap. iv, 15.

bis, ea quæ priora posui, virtutibus; quæ autem posteriora, vitiis apponant: pleni sunt tamen libri eorum abusione istorum nominum, quæ proprie vitia significant, cum etiam virtutes sic appellantur; cum vel cupiditas pro voluntate, vel lætitia pro gaudio, vel metus pro cautione, vel misericordia pro clementia, vel astutia pro prudentia, vel audacia pro fiducia ponitur. Et quis omnia commemorare valeat, quæ ad similem licentiam mos locutionis usurpat? Huc accedit etiam singularum quarumque linguarum sua quædam proprietates. Nam in Ecclesiasticis litteris nusquam misericordiam in vituperatione positam recolo. Cui rei sermonis etiam quotidiani consuetudo concordat. Græci duas res vicinas quidem, sed tamen distinctas, uno nomine appellant, laborem et dolorem; nos eas singulis nominibus enuntiamus: sicut a nobis uno nomine appellatur vita, sive secundum quam dicimus, vivit, quod exanime non est; sive secundum quam dicimus, bonæ vitæ homo est: Græci autem ista duo duobus quoque vocabulis significant. Unde fieri potest, ut excepta verborum abusione, quæ in omnibus linguis late patet, aliqua etiam hebrææ linguæ proprietate zelus in utroque ponatur; sive cum conjugis adulterio turbatus animus contabescit, quod in Deum cadere non potest; sive cum servandæ pudicitiae conjugali custodia diligens adhibetur, quod Deum facere, cum plebem suam, tanquam conjugem alloquitur, quam per multos falsos deos fornicari non vult, non solum sine dubitatione, verum etiam cum gratiarum actione nobis utile est confiteri. Hoc et de ira Dei dixerim: neque enim perturbatur Deus, cum infert iram; sed ira pro vindicta ponitur, sive abusione, sive aliqua præcedentis linguæ proprietate.

XIX. De interfectis autem hominum millibus non miraretur, si Dei iudicium non negaret: quod neque Pagani negant, qui Dei providentia istam universitatem regi et administrari a summis usque ad ima concedunt. Quod si et hoc negaret, vel suorum auctoritate facilius, vel aliquanto diutius certarum rationum disputatione convinceretur, vel tanquam nimium durus et stolidus, ipsi, quod esse non crederet, divino iudicio relinqueretur. Levia porro vel nulla commissa, propter quæ Deus interfecerit homines, si expresse commemoraret, ostenderemus nec nulla esse, nec levia: velut quod exempli gratia posuimus de veste nuptiali, demonstrarem quantum esset nefas, sacras nuptias adire quærentem ibi gloriam, non sponsi, sed suam¹; vel si quid forte aliud illa vestis meliore intellectu significare inveniretur: aut quod ante oculos regis interficiuntur, qui eum sibi regnare noluerunt², non longo forte sermone nostro appareret, non quemadmodum nulla culpa est hominis, si nollet sibi regnare quemquam hominem, ita nullam vel parvam esse culpam eum sibi nolle regnare, in cujus solius regno recte, beate, semperque vivitur.

XX. Jam illud ultimum, quod Faustus posuit, insidians veteribus libris tanquam vituperantibus Deum, quod minetur gladium, quo nemini parcat, nec justo, nec peccatori, cum Pagano exponeretur quomodo accipiendum sit, fortassis nec Novo nec Veteri Testamento resisteret, eique placeret similitudo Evangelica, quæ istis qui se Christianos haberi volunt, aut non apparet ut cæcis, aut displicet ut perversis. Summus quippe ille vitis agricola aliter parat falcem sarmentis fructuosis, aliter infructuosis³: tamen non parcat, nec probis, nec reprobis, illis purgandis, illis amputandis. Nullus enim hominum est tanta justitia præ-

¹ Matth. xxii, 11. — ² Luc. xix, 27. — ³ Joan. xv, 1.

ditus, cui non sit necessaria tentatio tribulationis, vel ad perficiendam, vel ad confirmandam, vel ad probandam virtutem : nisi forte nec Paulum isti apostolum inter justos numerant, qui quamvis humiliter et veraciter sua præterita peccata fateatur, tamen se ex fide Jesu Christi justificatum gratias agit¹. An vero illi parcebat ille, quem vani non intelligunt dicentem : « Non parcam, nec justo, » nec peccatori? » Audiant ergo ipsum : « Et ne magnitudine, inquit, revelationum extollar, datus est mihi » stimulus carnis, angelus Satanæ, qui me colaphizet : » propter quod ter Dominum rogavi, ut auferret eum a » me ; et dixit mihi : Sufficit tibi gratia mea, nam virtus » in infirmitate perficitur². » Ecce nec justo parcebat, ut ejus virtutem in infirmitate perficeret, qui ei dederat colaphizantem angelum Satanæ : nisi dicitis quod eum diabolus dederit. Diabolus ergo agebat, ne magnitudine revelationum Paulus extolleretur, et ut virtus ejus perficeretur. Quis hoc dixerit? Ab illo igitur traditus erat justus colaphizandus angelo Satanæ, qui per eum tradebat et injustos ipsi Satanæ : de quibus idem dicit : « Quos tradidi » Satanæ, ut discant non blasphemare³. » Jamne intelligitis quomodo ille desuper non parcat, nec justo, nec peccatori? An quia illic gladius nominatus est, amplius exhorrescitis? Aliud est enim colaphizari, aliud occidi. Quasi vero non diversis mortium generibus prostrata sint Martyrum millia, aut hoc re vera persecutores in potestate haberent, nisi eis desuper data esset ab illo, qui dixit : Non parcam, nec justo, nec peccatori ; cum ipse Dominus Martyrum, c i Filio proprio non pepercit⁴, apertissime Pilato dicat : « Non haberes in me potestatem, nisi data » tibi esset desuper⁵. » Has pressuras persecutionesque jus-

¹ 1 Tim. I, 13. — ² 2 Cor. XII, 7. — ³ 1 Tim. I, 20. — ⁴ Rom. VIII, 32. — ⁵ Joan. XIX, 11.

torum dicit idem Paulus exemplum esse judicii Dei¹. Quæ sententia latius ab apostolo Petro manifestatur, sicut supra commemoravi, ubi ait tempus esse ut iudicium incipiat a domo Domini. « Et si initium, inquit, a nobis, qualis » finis erit eis, qui non credunt Dei Evangelio? Et si justus vix salvus erit, peccator et impius ubi parebunt²? » Hinc enim intelligitur quomodo non parceatur impiis, tanquam sarmentis præcis ad combustionem ; quando justis non parceatur propter perficiendam purgationem. Nam et ipse Petrus testatur hæc illius voluntate fieri, qui in libris veteribus ait : Non parcam, nec justo, nec peccatori. Dicit enim et ipse : « Melius est bene facientes, si velit Spiritus » Dei, pati, quam male facientes³. » Cum ergo ex voluntate Spiritus Dei patiuntur bene facientes, non parceatur justis ; cum autem male facientes, non parceatur peccatoribus : secundum illius tamen voluntatem fit utrumque, qui ait : Non parcam, nec justo, nec peccatori ; illum flagellando ut filium, illum puniendo ut impium.

XXI. Ecce ostendi, quantum potui, nos non colere versatum ex æterno in tenebris Deum, sed eum qui lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ⁴, atque in se ipso habitat lucem inaccessibilem, cujus lucis æternæ candor est coæterna Sapientia⁵. Nec lucis inopinatæ admiratorem ; sed lucis factæ creatorem, ut subsisteret ; approbatorem, ut maneret. Nec ignarum futuri : sed mandatorum præcepti, et damnatorum delicti ; ut adversus inobedientiam juste prolata vindicta præsentibus coerceret, futurosque terreret. Nec improvidum nesciendo quærentem : sed interrogando judicantem. Nec invidum ac timentem : sed ab æterna vita, quæ juste obedienti datur, prævaricatorum juste prohibentem. Nec sanguinis et adipis appeten-

¹ 2 Thess. I, 6. — ² 1 Petr. IV, 17. — ³ Id. III, 17. — ⁴ 1 Joan. I, 5. — ⁵ 1 Tim. VI, 16 et Sap. VII, 26.

tem : sed carnali populo congruis sacrificiis impositis, per quasdam figuras verum sacrificium promittentem, nec livida perturbatione, sed tranquilla bonitate zelantem, ne uni Deo debens anima castitatem, per multos falsos corrupta et prostituta turpetur? Nec ira velut humana, turbide sævientem; sed alia divina, severe justa retribuentem, quæ non propter ulciscendi libidinem, sed propter iudicandi vigorem certo usu locutionis ira nominatur. Nec oblevia vel nulla commissa hominum millia perimentem; sed æquissimo examine per temporales mortalium mortes utilitatem timoris sui populis imponentem. Nec sine ullo delectu cæca confusione justos peccatoresque punientem : sed justis salubrem correptionem propter perfectionem, peccantibus autem debitam severitatem propter æquitatem distribuentem. Unde vos apparet, Manichæi, suspicionibus vestris esse deceptos, cum male intelligendo Scripturas nostras, vel malos intellectores experiendo, falsa de Catholicis creditis; ac sic relicta sana doctrina, conversi ad sacrilegas fabulas, nimiumque perversi et alienati a societate sanctorum, nec ex Novo Testamento corrigi vultis, unde talia proferimus, qualia in Vetere arguitis. Unde fit, ut adversus vos, sicut adversus Paganos, utrumque Testamentum defendere compellamur.

XXII. Sed facite aliquem prorsus carnaliter ita desipientem, ut Deum colat, non qualem colimus, qui unus et verus est; sed qualem nos colere dicitis, qui vestris vel calumniis vel suspicionibus fictus est : nonne etiam iste meliorem colit quam vos? Quæso enim advertite et qualescumque oculos aperite : neque enim opus est magno acumine ingenii, ut hoc quod dicam, perspici possit; omnes prudentes imprudentesque appello : audite, advertite, iudicate. Quanto enim melius Deus vester ex æternitate versatus esset in tenebris, quam coæternam sibi et cogna-

tam lucem mersisset in tenebras? Quanto melius exortam sibi novam lucem ad fugandas tenebras miratus laudaret, quam irruentes sibi veteres tenebras nisi sua luce contenebrata, evitare non posset? Infelix, si perturbatus; crudelis, si securus hoc fecit. Melius enim certe a se factam lucem videret, et miraretur bonam, quam a se genitam faceret malam : quæ sic ab eo repulit tenebras inimicas, ut ei fieret inimica. Hoc enim culpæ imputabitur damnandis in globo illis reliquiis, quod errare se a priore lucida sua natura passæ sunt, et inimicæ lumini sancto extiterunt : quod antequam eis accideret ex æternitate, si nesciebant hoc sibi futurum, æternas ignorantie tenebras; si autem sciebant, æternas timoris tenebras patiebantur. Ecce vere pars et substantia dei vestri in suis tenebris ex æternitate versata est : nec postea lucem novam mirata est, sed alias tenebras alienas, quas semper timebat, incurrit. Porro ipse Deus, cujus illa pars erat, si eidem parti suæ futurum tantum malum timebat, etiam ipsum occupaverant timoris tenebræ : si autem hoc futurum nesciebat, ignorantie tenebris cæcabatur : si autem hoc parti suæ futurum sciebat, et non timebat, pejores sunt tenebræ tantæ crudelitatis, quam vel ignorantie vel timoris : neque enim habebat deus vester, quod in ipsa carne, quam non a Deo, sed ab Hyle factam dementissime creditis, sic laudat Apostolus : « Si patitur unum membrum, » compatiuntur omnia membra¹. » Sed non accusamus : præsciebat, timebat, dolebat, sed quid faceret non habebat. In his ergo suæ miseriæ tenebris ex æternitate versatus est, nec postea novam lucem quæ ab illo tenebras fugaret, miratus est; sed alias tenebras, quas semper timuit, magno malo suæ lucis expertus est. Quanto melius, non dicam præceptum daret sicut Deus, sed præceptum acci-

¹ 1 Cor. xii, 26.

peret sicut homo; quod bono suo custodiret, malo suo contemneret, in utroque tamen motu animi libera voluntate uteretur, potius quam contra voluntatem ad contembrandam lucem suam inevitabili necessitate permeretur. Nam illud multo utique melius esset, ut præceptum daret humanæ naturæ quam peccaturam esse nesciret, quam naturam suam divinam necessitate pressus peccare compelleret. Evigilate, et dicite nobis quomodo vincit tenebras, quem vincit necessitas. Hæc jam erat apud illum hostis major, a qua victus et jussus cum minore pugnavit. Quanto melius nesciret quod ab ejus facie fugisset Adam, quam ipse primo a facie duræ ac diræ necessitatis, et postea a facie diversæ atque adversæ gentis quo fugeret non haberet. Quanto melius naturæ humanæ invideret vitam beatam, quam naturam divinam daret in miseriam: desideraret sanguinem et adipem sacrificiorum potius, quam ipse toties etiam idolis mactaretur, mixtus adipi et sanguini omnium victimarum: perturbaretur zelo, si illa sacrificia et diis aliis offerrentur, potius quam ipse ligatus, non solum in omnibus fructibus, verumetiam in omnibus carnibus, per omnes aras omnibus dæmonibus offerretur. Quanto melius vel humana indignatione commotus ac turbidus peccantibus et suis et alienis irasceretur, quam ipse non solum in omnibus irascentibus, sed etiam in omnibus timentibus turbaretur; in peccantibus omnibus coinquinaretur, in damnatis omnibus puniretur; ubique ligatus ex illa sua parte, quam ad tale dedecus innocentem ipse damnavit, ut per illam vinceret quod timebat; etiam ipse sub tam exitiosa necessitate damnatus, ut ei damnata pars ejus posset ignoscere, si cum jam miser sit, vel humilis esset. Nunc autem quis ferat reprehendi a vobis Deum irascentem suis alienisque peccantibus, cum deus quem fingitis, membra sua, quæ coactus coëgit ire

in fauces peccati, postea damnet in globo? Quod quidem cum faciet, ut dicitis, iram non habebit. Sed miror, si frontem habebit inferendo in eos quasi vindictam, a quibus petere deberet veniam, et dicere: Obsecro, ignoscite, membra mea estis: quando ego in vos istud nisi victus necessitate facere possem? Scitis et vos, quod tunc quando vos huc misi, horrendus hostis eruperat; quod autem nunc voc hic illigo, timeo ne rursus erumpat.

Jam certe etiam illud fatemini, multo melius esse hominum millia ob nullam vel levem culpam temporali morte interficere, quam membra sua, id est, membra Dei, substantiam Dei, et plane Deum et in peccati voraginem tradere, et pœnæ sempiternæ colligatione damnare. Si enim esset illis membris peccandi vel non peccandi liberum arbitrium: (Quanquam de substantia Dei, quæ vere substantia Dei est, ac per hoc omnino incommutabilis, quemadmodum hoc dicatur, non invenitur¹. Deus enim omnino peccare non potest, sicut negare se ipsum non potest: homo autem potest peccare, et Deum negare; sed si nolit, non facit:.) Si ergo istis membris dei vestri, velut animæ humanæ ac rationali, esset, ut dixi, peccandi vel non peccandi liberum voluntatis arbitrium, recte fortasse pro gravibus criminibus illo globi supplicio plecterentur: nunc autem libertatem voluntatis illas particulas habuisse, dicere non potestis, quam totus deus ipse non habuit: quia si eas non miteret in peccatum, totus a tenebrarum gente pervasus peccare cogeretur: quod si cogi non possent, peccavit, cum eas eo misit ubi cogi possent; et ideo magis ipse illo velut parricidali culeo dignus, qui hoc fecit libero imperio, quam illæ quæ obtemperando illuc ierunt, ubi recte vivendi arbitrium liberum perdiderunt. Si autem ad peccandum et

¹ 2 Tim. II, 13.

ipse in vas atque possessus cogi posset, nisi per suæ partis primo flagitium, deinde supplicium, sibi providisset, nullaque fuit in deo vestro, nec in ejus partibus libera voluntas: non se fingat judicem, sed agnoscat reum; non quia passus est quod nolebat, sed quia se simulat justa retribuere, damnando eos, quos novit malum passos esse potius, quam fecisse: quod ad hoc tantum simulat, ne victus inveniatur; quasi aliquid prosit alicui misero, si felix aut fortunatus vocetur. Nempe jam et hoc melius erat, ut deus vester sine ullo æquitatis examine hominibus nec justis nec peccatoribus parceret, (quod in reprehensione Dei nostri Faustus nihil intelligens ultimum posuit,) quam in membra sua sic sæviret: ut parum sit quod ea inexpiabiliter venenanda hostibus obtulit, nisi etiam falso crimine iniquitatis accuset. Quæ ideo merito dicit pendere sine tam immane ac fine supplicium, quod errare se a priore sua lucida natura passa sunt, et inimica lumini sancto extiterunt. Unde, nisi quia, ut ipse dicit, ita erant inviscerata primæ aviditati principum tenebrarum, ut originem suam recolere, seque ab hostili natura discernere non valerent? Ergo animæ hujusmodi nihil mali ipsæ fecerunt, sed innocentes tantum malum perpessæ sunt. Quo faciente, nisi illo primitus, qui ut a se in tantum malum procederent, imperavit? Pejorem ergo expertæ sunt patrem, quam hostem. Pater enim eas ad tantum malum misit: hostis autem tanquam bonum appetivit, cupiens perfrui, non nocere: ille sciens nocuit, ille nesciens. Sed deus infirmus atque inops aliter sibi consulere non valebat, prius adversus hostem improbum, et post adversus inclusum. Saltem ergo non accuset eas, quarum obedientia tutus est, quarum morte securus est. Si enim coactus est præliari, numquid et calumniari? Nam quando se errare a priore sua lucida natura passæ sunt et inimicæ lu-

mini sancto extiterunt, ad hoc utique ab hoste coactæ sunt, cui si resistere non valuerunt, innocentes damnantur: si autem valuerunt, nec voluerunt, quid adhuc tam fabulose inducitis naturam mali, cum a propria voluntate sit origo peccati? Hoc enim certe sua culpa, non vi aliena fecerunt, quod cum possent malo resistere noluerunt. Quod enim si facerent, bene facerent; si autem non facerent, graviter immaniterque peccarent: si potuerunt, et non fecerunt, utique noluerunt. Si ergo noluerunt, voluntatis crimen est, non necessitatis. A voluntate igitur initium peccati: unde autem initium peccati, inde initium mali, vel faciendi contra justum præceptum, vel patiendi secundum justum judicium.

Proinde nulla causa est, cur quærentes unde sit malum, irrueritis in hujus erroris tam magnum malum, ut naturam tot bonis abundantem, naturam mali diceretis; et in natura summi boni ante commixtionem naturæ mali, horrendum necessitatis malum poneretis. Et hujus enim erroris vestri causa superbia est, quam non habebitis si nolitis: sed vos dum vultis illud quo irruistis, quoquo modo defendere, aufertis originem peccati a voluntatis arbitrio, et ponitis in vana et falsa fabula naturam mali. Ac per hoc restat, ut dicatis etiam illas animas in horribili globo æterna colligatione damnandas, non voluntate, sed necessitate inimicas lumini sancto extitisse; talemque deum vestrum judicem constituatis, apud quem nihil prodesse possitis eis, quarum causam demonstrata necessitate defenditis; et talem regem a quo fratribus vestris, filiis et membris illius, quorum inimicitias adversus vos et ipsum, non voluntate, sed necessitate extitisse perhibetis, nec indulgentiam impetrare valeatis. O immanissimam crudelitatem? nisi quod convertitis vos ad ipsius defensionem, ut eum quoque ista quod necessitate faciat excusetis. Si ergo possetis invenire alte-

rum iudicem, qui liber vinculo necessitatis moderator existeret æquitatis; istum certe in illo globo non forinsecus figeret, sed cum ipso terribili hoste intus includeret. Cur enim non juste prior sit ad pœnam damnationis, qui prior est ad crimen necessitatis? Quanto ergo melius eligetis deum in comparatione peioris, non qualem colimus, sed qualem nos colere vel fingitis vel putatis, qui sine ullo æquitatis examine, sine ulla distinctione damnationis et disciplinæ, non parceret servis suis, nec justo nec peccatori, potius quam non parceret membris suis, vel innocentibus, si necessitas crimen non est; vel illi obtemperando factis nocentibus, si et necessitas crimen est: ut ab illo in æternum damnarentur, cum quo vel simul absolvi, si post victoriam respiraret libertas, vel simul damnari debuerunt, si et post victoriam tantum saltem valeret necessitas, ut aliquid valeret et æquitas. Sicut autem deum, nec illum verum et summum quem colimus, sed alium nescio quem falsum confingitis, quem nos colere vel arbitramini vel calumniamini, qui tamen etiam ipse multo est melior deo vestro, ambo enim non sunt, et a vobis ambo finguntur: sed meliorem fingitis eum, quem tanquam nostrum accusatis, quam eum quem vestrum adoratis.

XXIII. Sic et Patriarchas et Prophetas non tales vituperatis, quales honorantur a nobis; sed quales libris nostris non intellectis malevola vanitate finxistis: quos tamen etiam ipsos quales fuisse suspicamini, parum est si dicam vestris Electis omnia Manichæi mandata servantibus, nisi etiam ostendam ipso deo vestro esse meliores: quod non aggrediar demonstrare, nisi prius sanctos patres nostros Patriarchas et Prophetas a criminationibus vestris adjuvante me Domino, adversum corda carnalia, perspicua ratione defendero. Et vobis quidem, Manichæi, sic respondere sufficeret, ut etiam vitia quæ putatis nos-

trorum, laudibus vestrorum præponenda doceremus, addentes ad cumulum confusionis vestræ, ut etiam deus vester longe pejor inveniretur hominibus, quales nostros patres fuisse jactatis. Sic ergo, ut dixi, vobis respondere sufficeret: sed quoniam nonnulli etiam præter vestra vaniloquia sua sponte commoventur, vitam Prophetarum in Vetere Testamento comparantes vitæ Apostolorum in Novo Testamento, nec valentes discernere consuetudinem temporis illius quo promissio velabatur, a consuetudine temporis istius quo promissio revelatur; eis magis respondere compellor, qui vel temperantiam suam audent præferre Prophetis, vel nequitia suæ quærunt patrocina de Prophetis.

XXIV. Qua in re hoc primum dico, illorum hominum non tantum linguam, verumetiam vitam fuisse propheticam; totumque illud regnum gentis Hebræorum, magnum quemdam, quia et magni cujusdam, fuisse prophetam. Quocirca quod ad eos quidem attinet, qui illic erant eruditi corde in sapientia Dei¹, non solum in iis quæ dicebant, sed etiam in iis quæ faciebant; quod autem ad cæteros ac simul omnes illius gentis homines, in iis quæ in illis vel de illis divinitus fiebant, prophetia venturi Christi et Ecclesiæ perscrutanda est. Omnia enim illa, sicut dicit Apostolus, figuræ nostræ fuerunt².

XXV. Sic autem isti in quibusdam factis, a quorum altitudine longe sunt, reprehendunt tanquam libidinem Prophetarum, sicut nonnulli etiam sacrilegi Paganorum reprehendunt tanquam stultitiam vel potius tanquam dementiam Christi, quia tempore anni non congruo poma quæsivit in arbore³; aut puerilis cujusdam fatuitatis affectum, quod inclinato capite digito scribebat

¹ Psal. LXXXIX, 12. — ² 1 Cor. x, 6. — ³ Matth. xxi, 19, et Marc. xi, 13.